Opłatę pocztową
uiszczono ryczałtem.

Цана асобнага нумару 20 грош.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі:
Вільня, Віленская вул. 12, п. 6.
(Wileńska 12, m. 6).
Рэдакцыя адчынена ад **12** да **2** г.
штодня апрача сьвяточных дзён.
Адміністрацыя ад **9** да **3** г.

Падпіска на **адзін месяц** з дастаўкай да хаты **2 зл.** Для заграніцы ўдвая даражэй.

ІСКРА

Выходзіць тры разы у тыдзень.

Перамена адрэса 30 грошы.

Няпрынятыя ў друк рукапісы назад не вяртаюцца. Аплата надрукована га залежыць ад Рэдакцыі.

Цана абвестак: перад тэкстам 25 грош., сярод тэксту 20 грош. і на 4 стр. 15 гр., за радок пэтыту ў 1 шп.

№. 6. Вільня, Серада, 24-га чэрвеня 1925 г. Год I.

Змаганьне за зямлю.

У панядзелак, 22 чэрвеня, у варшаўскім Сойме пачалася агульная дыскусія аб урадовым зямельным законе.

Як ужо ўсім вядома, прыняты Устаноўчым Соймам закон аб зямельнай рэформе аказаўся, проста кажучы, „пад сукном". Ніводзін з дзесятку зьмяняўшыхся ўрадаў—ані левы, ані правы — не адважыўся правясьці яго ў жыцьцё, баючыся „наразіцца" тэй групе насяленьня Польшчы, якая запраўды зьяўляецца тут пануючай: зямельнай буржуазіі, абшарнікам.

Можам сьмела сказаць: у старонцы, дзе галоўны занятак насяленьня прадстаўляе земляробства, запраўдным гаспадаром зьяўляецца той, хто *валадае зямлёй*. У Польшчы, асабліва-ж у Заходняй Беларусі ды Заходняй Украіне, што пад Польшчай, такім валадаром неаб'ятных зямельных абшараў зьяўляюцца польскія паны, якія на гэтай падставе трасуць, як самі хочуць, ня толькі вёскай, але й самай дзяржавай. Дык ня дзіва, што яны *не далі правясьці ў жыцьцё гэны зямельны закон*, які Устаноўчы Сойм — пад націскам рэвалюцыйнае небясьпекі з Усходу — прыняў пяць гагоў назад.

Істотай гэнага закону быў пераход зямлі ад паноў да сялянства, хаця й на такіх варунках, якія йшчэ на доўгі час закабалівалі сялян эканамічна — дарогай розных аплат, кшталтам таго выкупу, які сялянства ў працягу сараку гадоў плаціла за „волю" і зямлю ад 1861 году. Але, хаця паны за зямлю меліся дастаць грошы, аднак, іх панаваньню над вёскай мусіў бы прыйсьці канец: для іх у вёсцы не аставалася-бы мейсца. Вось, гэтага польскае панства дапусьціць не хацела і—*не дапусьціла*.

Новы закон, якім урад п. Грабскага хоча падмяніць гэны стары, што памер, ня бачыўшы сьвету,—зусім ужо выракаецца думкі аддачы панскае зямлі ў нашым краю нашаму-ж сялянству. Урад п. Грабскага зусім добра разумее, што падзел абшарніцкае зямлі між беларускімі (а таксама й украінскімі) сялянамі—гэта ліквідацыя ў нас польскага панаваньня, польскага „stanu posiadania". Хоць-бы варункі выкупу дворнае зямлі беларускім сялянствам былі нет ведама якія цяжкія,—*правядзеньне гэтага выкупу зрабіла-бы беларусоў запраўднымі гаспадарамі ў сваім краю.* І вось, каб гэтага не дапусьціць, новы зямельны закон імкнецца да таго, каб тая *частка* дворных абшараў, якую як-ні-як прыдзецца ўзяць (ведама, за добрыя грошы!) у нашых польскіх абшарнікаў, дасталася *не беларусам, а ізноў-жа палякам* — у асобах вайсковых асаднікаў.

Вось галоўны зьмест і сэнс таго зямельнага закону, які Сойм пачаў разглядаць у гэты панядзелак. І дыскусія ў зямельнай справе—гэта для беларускіх паслоў будзе генаральная баталія *ня толькі аб зямлю* для нашых беззямельнікаў і малазямельнікаў, — зямлю, якую яны ад вякоў і іх дзяды палівалі сваім крывавым потам,—але і аб *права беларускага народу быць гаспадаром у сваёй старонцы.*

Пажадаем-жа нашым выбранцам сіл і энэргіі ў гэтай барацьбе за зямлю,—барацьбе зусім *няроўнай* і наперад *засуджанай на паражэньне*: у пытаньні, хто мае быць гаспадаром зямлі ў Заходняй Беларусі, здаецца, усе польскія партыі зыходзяцца на тым, што „польская" зямля мусіць быць і астацца ў польскіх-жа руках....

„Зямельная рэформа" у Польшчы.

Нарэшце дачакалася сялянства ў Польшчы закону, ці законапраекту—аб „зямельнай рэформе", які, здаецца, урад мае навет намер выпаўняць — ня так, як было з знамянітым, „тэарэтычна-абавязываючым" (пекны выраз „Kur. Polsk.") законам 1920 г., што быў выданы „сацыялістычнымі" сынкамі бацькоў абшарнікаў—толькі дзеля таго, 1) каб гнаць сялян на ваенную бойню, 2) каб уратаваць у той небясьпечны час бацькоўскія маёнткі.

17-га чэрвеня камісія Сойму прыняла ў трэцім чытаньні праект, у мінулы панядзелак праект пайшоў на пленум Сойму.

На апошнім паседжаньні камісіі не абыйшлося без скандалу, вельмі паказальнага. Уся сялянская лявіца камісіі бяз розніцы нацыянальнасьцяў—пакінула паседжаньне — у знак пратэсту — і ў галасаваньні ўчасьця ня прыняла. Але затое абяцала—„галасаваць", дый, як кажуць, яшчэ і з „музыкай"—на пленуме Сойму. Дык ясна ўжо з гэтага, што праект—крыўдны для сялянства. Асталіся, з левіцы разам з сваім старшынёй камісіі таварышсм Марачэўскім—толькі „ўрадовыя сацыялісты"—пэпэсы.

Другая цікавая і паказальная адзнака спараджонага камісіяй урадовага „байстручка", гэта яго „хрэзьбіны" на тым-жа апошнім паседжаньні камісіі.

Адзін з „хросных бацькоў". пэпэсавец Квапіньскі (найрадыкальнейшы Прэзэс Саюзу сельскагаспадарчых работнікаў у Польшчы, — той самы, што правaліў нядаўнюю іх забастоўку) запрапанаваў, каб урадова-пястоўскага байстручка „хрысьціць" усё-ж такі гучным і радыкальным імем — „закону аб выкананьні зямельнай рэформы". Але камісія ў большасьці аказалася больш праўдзівай і назвала яго, як яно ёсьць у запраўднасьці, праектам — „аб парцэляцыі і асадніцтве". Ніжэй мы падаем той гвалт панікі, які паднялі — вуснамі свайго старшыні—з прычыны законапраекту, паны „крэсавыя" абшарнікі.

Дык—з аднаго боку—проці праекту пратэстуюць прадстаўнікі ўсяго бяднейшага сялянства, для якога, трэба думаць, рыхтуецца ўся гэтая „рэформа", з другога боку—галосяць абшарнікі. Вось і трэба разабрацца,—ці запраўды новы праект штось дае сялянству, а перад усім — бяднейшаму нашаму беларускаму сялянству на „Крэсах", з аднаго боку, а з другога—ці ўжо так напраўду б'е і крыўдзіць паноў абшарнікаў.

Якраз на гэтыя два галоўныя пытаньні: скуль мае брацца зямля, і—якім парадкам; і—што з гэтай зямлёй будзе рабіцца, — і адказвае законапраект.

На першае пытаньне адказвае праект адкрыта словам: **парцэляцыя**; на другое пытаньне—таксама адказвае каротка, але зусім ясна і выразна выразам „асадніцтва".

І калі гэты апошні выраз для рэшты Польшчы мае шырокі зьмест, для „Крэсаў" гэты зьмест—ясны, ведамы на досьледзе апошніх гадоў.

Лямант абшарнікаў, перад усім, можа, „крэсавых", мае пэўныя падставы: зямлю будудь, мо і ў значай меры, брацьь ад іх.. І за зямлю, калі яны не здалеюць скарыстаць з усіх выгадаў „прыватнай парцэляцыі", будуць плаціць ім запраўды-ж „паперамі" Рольнага ці якога іншага Банку, лёс якіх можа быць падобны да пахаванае польскае маркі.

Але, як пабачым далей, вялікую слушнасьць мае і пратэст проці злуднага і крыўднага праекту перад усім „крэсавага" сялянства.

Перад усім трэба сцьвярдзіць, што новы закон зусім касуе навет самы прынцып адыграўшага сваю пекную, як кажуць, „гістарычную" роль, „закону 1920 году"... — Ані якогась „адабраньня Зямель" на карысьць дзяржавы", ані актыўнай, навет, галоўнай ролі ўраду ў-ва ўсей акцыі раздробленьня „адабранага" ад абшарнікаў „дзяржаўнага зямельнага фонду", аб чым гучна абвяшчала „устава" паноў Дашыньскіх у час бальшавіцкага наезду, у новым праекце зусім няма.

Цэнтр, зьмест і сэнс закону, гэта—**„прыватная парцэляцыя"**, якую толькі ўвесь час будзе страшыць, ці падганяць пагроза... праз два гады зусім „вольнай рукі"—прымусовая парцэляцыя, можа, — па цане яшчэ вышэйшай...

Зьмест закону ў тым, што ў пачатку кожнага году міністар „Зямельных рэформ" публікуе так званыя „калянізацыйныя пляны"; у гэтых „плянах" мае быць выказана, сколькі зямлі мае быць усяго разам распарцэлявана ў тым ці іншым Окрузе, ці павеце, ці мо' і драбнейшай адзінцы.

На першыя штось 5 гадоў мае быць гэткім чынам распарцэлявана па 200,000 гэктараў (гэктар троха больш, як дзевяць дзесятых дзесяціны).

Гэткім чынам на кожны год для каждага, скажам, павету згары азначаецца ведамая лічба зямлі, якая павінна быць дабравольна распарцэлявана. У гэтую лічбы залічаецца ўсякая парцэляцыя, усялякая прадажа зямлі—ці памешчыкамі, ці „суполкамі", ці грамадзкімі ўстановамі, ці ўрэшце—урадавымі — Банкам Рольным ці Зямельным Урадам.

Калі да канца году назначаная колькасьць зямлі ня будзе распарцэлявана, тады той-жа міністар — ці то ў канцы таго-ж году, ці ў пачатку наступнага, сам вызначае тыя ці іншыя маёнткі—ужо на прымусовую парцэляцыю, якая аднак-жа запраўды пагражае толькі.. за 10 месяцаў, у часе якіх абшарнік можа яшчэ скарыстаць з права прыватнай прадажы. Страшэнна абурае абшарнікаў тое, што п. Юндзілл назваў „дыктатурай міністра па экспропрыяцыі".—Гэта значыць, што, калі ўжо раз міністар выбраў які маёнтак абшарніка для парцэляцыі і апублікаваў яго ў сьпіску, дык на гэтае ўжо няма ніякай апэляцыі; — тады ўжо канец: рашэньні міністра—аканчальныя. Калі абшарнік не скарыстае апошнім срокам у 10 месяцаў, тады ўжо маёнтак парцэлюецца ўрадавымі ўстановамі—прымусова.

Але-ж не выпускаюць з гэтай парцэляцыйнай лазьні абшарніка зусім голага на вуліцу. — Перад усім яму пакідаюць 180 гэктараў зямлі, дый зразумела—найлепшай, бо сам ён свой маёнтак парцэлюе—якую хоча частку, тую пакідае сабе. Пакідаюцца абшарніку і ўсе яго лясы, якія парцэляцыі не падлягаюць. Але ня ўсім абшарнікам пагражае навет гэткі „страшны" лёс.—Пакідаюць абшарнікам усе іх маёнткі, дзе заведзена так званая „прыкладовая гаспадарка", маёнткі, маючыя асаблівую культурна-прамысловую вартасьць. Гэткіх маёнткаў закон мае пакінуць у абшарніцкіх руках аж 550,000 гэктараў. Але можна быць пэўным, што, калі такіх „прыкладовых" маёнткаў акажацца ў

Запаведзь п. Рачкевіча.

Нованазначаны на становішча міністра ўнутраных спраў п. Рачкевіч падзяліўся з журналістамі сваімі плянамі працы на гэтым становішчы.

Ня будзем тут паўтараць тэй дэклямацыі аб „законнасьці" і „канстытуцыйнасьці", якую чулі мы ад усіх міністраў унутраных спраў, хаця яны, як кажа п. Тугутт, на дзеле дапускалі ў сваей галіне гаспадараваньня навет такую агіду, як палітычная правакацыя, катаваньне людзей і т. п. Зьвернем увагу на тую заяву п. Рачкевіча, якая адносіцца беспасярэдна да нашага краю.

„Крэсавае пытаньне ў межах маей кампэтэнцыі я буду разглядаць у плошчы падняцьця эканамічна-гаспадарчага і культурнага стану гэтых зямель шляхам гаспадарчае дапамогі насяленьню і ўзмацаваньня культурна-асьветных і цывілізацыйных зачаткаў гэтага краю". — Так сказаў п. Рачкевіч.

Дужа гэта пекна. На жаль, у бытнасьць сваю дэлегатам ураду ў Вільні п. Рачкевіч паказаў, як трэба разумець гэтыя пекныя пасулы. Дапамога на адбудову, дадзеная ўрадам Віленшчыне, йдзе—з багаслаўленьня п. Рачкевіча—перад усім **на адбудову касьцёлаў і казённых гмахаў**... Што-ж датычыць „культурна-асьветных і цывілізацыйных зачаткаў гэтага краю", якія п. Рачкевіч абяцуе разьвіваць і ўзмацоўваць, дык хіба-ж ніхто ня будзе сумлявацца, што тут гутарка йдзе выключна аб **узмацоўваньні польшчыны**. П. Рачкевіч, байкатуючы беларускія культурныя ўстановы, адмаўляючы зацьвярджэньня статутаў беларускіх грамадзкіх арганізацыяў, ды падтрымліваючы палітычныя — далёкія ад усялякай культуры і асьветы—афэры п.п. Валэйшаў і Павлюкевічаў, ясна паказаў, што іменна так, а ня йнакш, трэба разумець яго словы аб культурна-асьветнай рабоце ў Заходняй Беларусі.

Так канкрэтна выглядае плян працы новага міністра ў адносінах да нашага краю. Новага для нас тут няма нічога... **Палітыка ўраду ў адносінах да беларусаў ня зьменіцца.** І з гэтага пагляду заявы п. Рачкевіча толькі пацьвярдзілі той сумны пагляд на польскую „крэсавую" палітыку, які ў такіх панурых калёрах адмаляваў у сваім вядомым лісьце п. Тугутт.

К. Ф.

Польшчы больш, як паказаная лічба, дык—у каго з культурна-прамысловых валадароў Польшчы падымецца рука на гэтыя „нацыянальныя багацьці"...

Дык ня так ужо скрыўдзяць абшарнікаў, і адбіраючы ў іх частку іх абшараў, бо—перад усім закон зусім **не нармуе цаны зямлі**, падлягаючай ўрадавай прымусовай парцэляцыі. Закон ставіць прыблізныя цэны для розных раёнаў Польшчы, але аканчальна ўстанаўляць цэны, як можна зразумець з адкінутай апошняй папраўкі, маюць Акружныя Зямельныя Урады... А гэтыя Урады — ведама ўжо з іх практыкі на мясцох, зла панам зямліўласьнікаў ня зычаць, бо самі складаюцца з паноў, ці панскіх сынкоў... Сярэдняя цана за гэктар мае быць, як піша „Кур. Польскі", — аж 500 злотых. Гэта—у той час, калі, як сцьвярдзіў пасол Міхальскі, на прасторы амаль не паловы Польшчы—каня і карову можна купіць (зразумела ў сяляніна, але не селяніну, ня маючаму грошаў).—за 20 злотых...

У адкінутым камісіяй праекце „Вызваленьня" абшарнікам пакідалася толькі па 60 гэктараў, а за зямлю (—першы закон 1920 году) меў плаціць толькі **палову рыначнай цаны**... Першыя праекты адбіралі ад абшарнікаў адразу ўсе маёнткі — з лясамі.

Але вось чамусьці — усе абшарнікі і іх правадыры кажуць, што ўсе папярэднія праекты былі лепшымі ад гэтага апошняга. Дык ясна-ж чаму.—Бо тыя, як закон 1920 г. і інш. **ня зьдзейсьніліся**, ці „тэарэтычна абавязывалі", а **практычна ратавалі маёнткі абшарнікаў**, а гэты — **можа, пачне запраўды адбіраць**... Кажам: можа, бо спрытныя паны абшарнікі знайдуць з сваймі сацыялістычнымі сынкамі ізноў ходы і штукі, каб зрабіць і гэты закон „мёртвай літэрай", як прадбачыць магчымасьць гэтага навет „Кур. Польскі".

Аб тым, як вырашае новы законапраект другое пытаньне: што будзе рабіцца з парцэляванай ці адбіранай у абшарнікаў зямлёй, — каму яна мае пайсьці ў Польшчы паводле закону, і каму яна фактычна дастанецца на „Крэсах", аб гэтым—другім разам.

Алярм „крэсавых" абшарнікаў.

У органе Саюзу Крэсавых Абшарнікаў—віленскай газэце „Слова" замешчана, як перадавіца, размова рэдактара з самім панам прэзэсам Саюзу „графам" (для „Слова" ўсе тытулы зусім не скасаваны ў Польшчы) Юндзілам—у справе новага, „бальшавіцкага", як выразіўся яго варшаўскі калега, законапраекту.

„Гэты закон я лічу горшым ад усіх папярэдніх, пачаў п. Юндзіл,—навет горшым ад яго першаўзору з 15 ліпня 1920 г. Бо гэты закон уводзіць дыктатуру міністра ў справе адбіраньня маёнткаў, дыктатуру, не абмяжованую ніякімі сучаснымі паняцьцямі аб права ўласнасьці"...

У першай фазе міністар, абяцуючы дабравольную парцэляцыю, зусім забівае яе магчымасьць сыстэмай кантролю і рэгуляваньня з боку ўраду і правіламі аб тых, хто мае права першакупу... (абшарнікам хацелася, каб дазволена было прадаваць зямлю фікцыйна падстаўным асобам, або — крэўным). У другой фазе міністар самавольна і бязкантрольна вызначае, якому абшарніку з яго маёнткам—паміраць першаму.

Усё гэта—„надрывае падставы і пачуцьцё права і грамадзкага парадку"...

Нарэшце, у трэцяй фазе міністар загадвае папросту забіраць і парцэляваць прымусова гэтыя маёнткі.

На дыктатара—міністра няма ані суду, ані расправы. У папярэдніх праектах была хаця магчыма апэляцыя да Адміністрацыйнага Трыбуналу на міністра.

Што датычыць „згоднасьці з Канстытуцыяй", забясьпечываючай права ўласнасьці, і дзеля таго—з прадбачаным у праекце выкупам за поўную цану маёнткаў, дык, паводле п. Юндзіла, гэта—адна мана!

„Перад усім, **гатоўкай** плаціць ніхто ні за што ня будзе". За адабраную зямлю абшарнікі будуць атрымліваць 5-процантную „рэнту" („паперкі Рольнага Банку"), афіцыяльны курс якой ня можа быць менш 70 проц. яе назначанай вартасьці, але на рынку гэта „рэнта" можа ўпасьці **да 20 проц.** вартасьці, а можа—і зусім ня будзе мець цаны"...

Але і **сам урад**, назначыўшы цану „рэнце", **ня будзе прымаць гэтых паперак** — на скарбовыя аплаты—падаткі і інш., навет па ніжэйшым курсе. Гэтымі паперкамі можна будзе плаціць толькі маёнткові і спадчынны падаткі.

Дык дзіва, што адным гэтым сам урад **адразу руйнуе ўсю вартасьць гэтай „рэнты"**. „Дык што-ж можа зрабіць за гэтыя паперкі экспрапрыяваны землеўласьнік?" патэтычна кліча кароль „крэсавых" абшарнікаў.

П. Юндзіл скардзіцца на тое, што ацэнка маёнткаў будзе вельмі нявыгадная, бо будзе рабіцца — на падставе паказаньняў... самых абшарнікаў пры азначэньні сумаў маёнтковага падатку. Дык вось паны зямляўласьнікі пабілі самых сябе: фальшавалі ацэнку, каб менш заплаціць падатку; дык менш атрымаюць цяпер „адшкадаваньня" за адабраныя маёнткі...

Але законапраект б'е, кажа п. Юндзіл, ня толькі па зямліўласьніках, але і па тых дурных, ці—банках, якія пазычалі ім—пад залог зямлі — грошы, бо ўрад будзе сам сплачваць гэтыя даўгі (толькі гіпатэчныя, што пад залог)... **тымі-ж паперкамі**, якія сам згары адмаўляецца прымаць. Дык урад будзе падвойным экспрапрыятарам („бальшавіком") — і абшарнікаў, і іх мястовых крэдытараў...

Тут ужо ня вытрымаў навет — схлухаючы ўсе гэтыя „акропнасьці" п. рэдактар „Слова".

— „Пане прэзэсе, перарваў ён „графа", — Ці-ж вы верыце запраўды ў тое, што гэткі абсурдны (недарэчны) „Закон" можа і мае быць выкананы?.. Дык ня можна навет памысьліць, каб эўрапэйскае грамадзянства (!), цераз некалькі гадоў пасьля нармалізацыі стасункаў у Эўропе (чытай: павароту рэакцыі!) ўводзіла ў сябе дабравольна гэткі гаспадарчы хаос. Ці-ж магчыма, каб гаспадарства, каб народ, (!!) праз некалькі гадоў пасьля адбудовы незалежнасьці (!), сам руйнаваў свой (абшарнікаў!) эканамічны быт, — праз разбурэньне падстававага варштату працы" („варштату" для эксплёатацыі чужой працы)...

На гэта п. прэзэс адказаў:

„**Ня ведаю, як далёка зайдзе выкананьне праектаванага закону**"... (Можа, яшчэ і знойдзецца ратунак!)...

„Але навет пасьля яго **прыняцьця** Соймам можна прадбачыць фатальныя скуткі: спыненьне загранічнага крэдыту, устрыманьне ўсіх накладаў на паляпшэньне сельскай гаспадаркі, жыцьцё пад знакам няпэўнасьці (для абшарнікаў!), зьмяншэньне сельска-гаспадарчай прадукцыі, пагоршаньне таргавага балянсу Польшчы і—тым самы — **крах польскага злотага!**"... Вось!

„**Асаблівая небясьпека** пагражае Польшчы (ад гэтага закону) ў **часе вайны**... Тады апрaвізацыя войска і насяленьня цалком акажацца пад знакам запытаньня... Рэзультат рэформы першыя адчуюць места, бо адразу страшэнна падымецца цана хлеба".

Скончыўшы з тым горам, якое закон нясе панам-абшарнікам, банкам, местам, культуры і дзяржаве, п. Юндзіл шкадуе і тых—бедных батракоў ці сялян, якія ...дастануць, а мо' і не дастануць зямлю...

Першымі маюць атрымаць зямлю беззямельныя батракі ў панскіх маёнтках. Але з іх скарыстаюць з зямлі толькі тыя, якія да таго яшчэ дастануць абяцаныя законам пазыкі і дапамогі на завядзеньне гаспадаркі. Рэшта павінна будзе эміграваць...

— „У Расею ці ў дывэрсыйныя банды!?, спрытна дадаў п. рэдактар...

— Што датычыць малазямельных сялян, дык калі дадаць да кожнай маламернай гаспадаркі толькі па 5 гэктараў, дык і тады толькі **чацьвертая частка іх будзе здаволена**. Рэшта—$^{3}/_{4}$ усіх малазямельных астанецца толькі **распалена агітацыяй**, якая не шкадавала абяцаньняў".—Дык „**толькі пасьля выкананьня зямельнай рэформы трэба спадзявацца запраўднага рэвалюцыйнага руху сярод сялянства**".

Асабліва цікава для нас тое, што кажа правадыр „крэсавых" абшарнікаў—**аб лёсах „Крэсаў"** у сувязі з законапраектам.

„Усходнія землі патрактаваны праектам **папросту цынічна**. Праект прызнае патрэбным павялічыць (на карысьць асаднікаў!) надзелы на „Крэсах" з 15 да 25 гэктараў. Павялічывае і тую норму лесу,—з 50 да 100,—ад якой лес не падлягае адабраньню ад памешчыка... Але зусім не павялічывае абшару пакіданай яму зямлю: як у Пазнані, так і ў Палесьсі, уласьніку пакідаецца 180 гэкт...

Ня маюць „Крэсавыя" зямліўласьнікі і надзеі скарыстаць з дабрадзейнага фонду ў 550.000 гэкт. — для ўратаваньня прыкладовых гаспадарак, бо... іх папросту няма на „Крэсах".—Зьніштожыла вайна, зразумела, калі толькі былі...

Але найгорш то, што закон зусім **не разуме і не бярэ пад увагу „дзяржаўнага інтарэсу"—захаваньня і падтрыманьня польскасьці „Крэсаў"**. Закон руйнуе і выкідае „ўсю інтэлігэнцыю" на „Крэсах".

Што-ж гэта за „інтэлігенцыя?"—Вось — „**цэлая кляса польскіх афіцыялістаў** (служачых), сельска-гаспадарчай адміністрацыі, і ...службы дворскай мае згінуць". — „Польскай інтэлігэнцыі (лякаёў, пакаёвак, эканомаў і г. д.!) ня будзе больш на вёсцы нашага ўсходу".

„Наступіць агульная дэпалянізацыя (распольшчаньне) „Крэсаў"...

Найгоршая рэч — у тым, што „**навет эндэкі** не разумеюць усяго **катастрафічнага значэньня такой „зямельнай рэформы"** для нашага дзяржаўнага жыцьця" і—„не адратуюць яго ў Сойме...

Вось, што кажа аб законапраекце галава крэсавых абшарнікаў...

• Варта было-б разабрацца добра ў тым, што ён кажа, але пакуль што трэба сцьвярдзіць:

1. Што абшарнікі будуць **першыя**, хто будзе рабіць тую „аграрную рэвалюцыю", якой пагражаў з боку ашуканых мала—і беззямельных сялян, п. Юндзіл, калі яны ўгледзяць, што закон—**пры выкананьні**—зусім не такі „страшны", як—**на паперы**.

2. Што „зямельныя разрухі" запраўды пагражаюць—як у выпадку выкананьня „рэформы", таксама і ў выпадку яе невыкананьня.

3. Што паны абшарнікі прыложаць усе сілы да таго, каб адратаваць **пры выкананьні** закону тое, што яны, можа, страцяць, а, можа, яшчэ і зусім ня страцяць—пры яго праходжаньні праз Сойм...

Прамова пасла Ярэміча

ў Адміністрацыйнай і Заграні́чнай камісіях 4./VI. 1925 г. аб уставе „а Чужаземцах".

Да гэтага часу мы, прадстаўнікі Беларускага Народу, ня чулі ніводнага разу ў Сойме ні ад прадстаўнікоў лявіцы, ні ад прадстаўнікоў правіцы, аб тым, каб выдаць уставу, якая давала-б магчымасьць хутчэй і лягчэй атрымаць беларускаму грамадзяніну пашпарт („dowód osobisty"), ня гледзячы на тое, што не адзін раз мы аб гэтым гаварылі і падалі сьпешную прапазіцыю.

Уставаў выдана ўжо некалькі, якія ўсялякімі „кручкамі" перашкаджаюць здабыць нашаму, у першую чаргу, інтэлігенту, а так-жа і селяніну гэты самы пашпарт.

Устава „o cudzoziemcach" уся ад пачатку да канца нашпікавана гэтымі самымі „кручкамі", ці так-званымі „форткамі", якія даюць — проста не агранічаную ўладу старостам і ваяводам, і гэтым самым даюць ім магчымасьць зусім безадказна вырашаць лёс таго, ці іншага грамадзяніна; такім чынам вы, панове, хочаце аддаць на ласку, ці ня ласку паноў паліцыянтаў 99% беларускага насяленьня, бо, калі да гэтага былі над намі зьдзекі, то гэта рабіла адміністрацыя няпраўна, а цяпер, панове, хочаце правясьці гэтую ўставу праз Сойм і тым самым усе бясправўі адміністрацыі зрабіць праўнымі.

Арт. 8 пункт с) кажа: ...„Którego pobyt według swobodnego uznania władzy administracyjnej jest nie pożądany ze względu na bezpeczeństwo, porządek lub dobra publiczne"... гэта значыць: даволі не спадабацца каманданту пастарунку, ці вывядоўцы, як заўтра могуць выслаць за граніцу Бацькаўшчыны.

Арт. 12 кажа: ...„Cudzoziemiec, którego przynależność państwowa nie może być z jakich kolwiek powodów w sposób stanowczy stwierdzona, albo który uznany został za obywatela więcej, niż jednego zagranicznego państwa, będzie przy stosowaniu niniejszej ustawy traktowany jako obywatel tego państwa, z którym, według uznania władz administracyjnych, najblizej jest związany przez swe pochodzenie, lub przez solidarność, albo jako cudzoziemiec bezpaństwowy t. j. nie posiadającej żadnej przynależności państwowej"...

Гэта значыць: стараста ці паліцыянт можа залічваць таго ці іншага грамадзяніна да той ці іншай дзяржавы на падставе салідарнасьці (przychilnaści"); я папрасіў-бы прадстаўнікоў Міністэрства Унутраных Спраў, каб адказалі, дзе знак гэтай прыхільнасьці, да якой дзяржавы, і ў чым яна павінна выяўляцца? Мне, напрыклад, падабаюцца парадкі ў Швайцарыі і я салідарны з імі. Ці на падставе гэтага, як кончыцца мой мандат у Сойм, стараста Ваўкавыскага павету залічыць мяне Швайцарцам? Польскага довада асабістага ня маю, бо ня толькі не даюць довадаў асабістых, як я ўжо казаў, беларускай інтэлігенцыі і сялянам, але не даюць пашпартоў і беларускім паслом.

Гэта было ў Вільні. Камісар ураду ня выдаў пашпарту паслом Рак-Міхайлоўскаму, Кахановічу і сэнатару Багдановічу. Дык што-ж з беларускім селянінам?—Дзеля таго, што беларус пачынаецца на літару „Б" паліцыя лёгка можа яго назваць бальшавіком, заявіць, што ён „solidaryzuje się z Rosją Sowiecką" і „wysłać do Rosji". Вось вам, панове, абраз скуткаў гэтай уставы дзеля нас беларусаў. Уся гэная ўстава сумысьля скіравана процілў нас.

Успомнім яшчэ аб калейнай кветцы гэнай уставы; я хачу запытацца прадстаўнікоў Міністэрства Унутраных спраў, ці не чырванеюць яны за тых, хто пісаў арт. 15, у якім гаворыцца: ...„Do zaskarżenia przed Najwyższym Trybunałem Administracyjnym zarządzenia lub orzeczenia administracyjnego, wydanego na zasadzie ninejszej ustawy, lub rosporządzeń na jej podstawe opartych, będzie uprawniony cudzoziemiec tylko o tyle, o ile wykaże, że państwo, do którego przynależy, przyznaje obywatelowi polskiemu w podobnych wypadkach prawo skargi do Najwyższego Sądu, właściwego dla spraw administracyjnych"...

Панове, ня толькі даіцё адміністрацыі шырокае поле да надужыцьцяў і сваволі над нашаю люднасьцю, але замыкаеце дарогу дзеля скаргаў на гэтыя надужыцьці, гэта значыць: што стараста зрабіў—то і сьвята, больш нікуды ня маем права скардзіцца.

А калі, панове, кажаце, што можа скардзіцца той, які дакажа, што тое гасударства, да якога залічыў яго стараста, дае тыя ці іншыя правы польскаму грамадзяніну, — то я запытаў, ці вы, прадстаўнікі Міністэрства Унутраных Спраў, ведаеце ўсе законы ўсіх гасударстваў, датычучых абыватэльства? Якое-ж маеце маральнае права патрабаваць ад нашага, які пераважна ня граматны, селяніна, каб ён знаў усе законы ўсіх гасударстваў? Дзеля ўсяго сказанага я прапаную адкінуць гэную ўставу.

Дзеля таго, што вызначаны на 21-ае гэтага чэрвеня **Агульны Сход Беларускага Грамадзянскага Сабраньня** не адбыўся з прычыны адсутнасьці кворума сяброў Сходу, Урад б. Беларускага Грамадзянскага Сабраньня гэтым запрашае ўсіх сяброў Сабраньня **на другі агульны сход, які адбудзецца 28-га чэрвеня г.г. а 4-ай гадз. дня** ў памешканьні Цэнтр. Школьн. Рады (Віленская 12, 6).

Парадак дня: Бягучыя справы: 1) аб разглядзе па сутнасьці пытаньня ліквідацыі Беларуск. Грамадз. Сабраньня; 2) выбары Ліквідацыйнае Камісіі.

Сход, згодна статута, будзе лічыцца правамочным пры кожным ліку сяброў.

Урад быўш. Беларускага Грамадзянскага Сабраньня.

Голад.

Праз поле, праз хаты і сёлы,
У кароне з касьцёй чалавечых
Іду, разбуялы, вясёлы,
З хатомкай мярцьвячай на плечах.
Паклоны б‘е стар мне і молад
І дзетак рай босых і голых,—
Бо Голад я, Голад!

З прадсьмертных сьлязінаў і поту
Брыльянты на мне зіхацяцца,—
Абвёў іх з крыві пазалотай....
А з сілай маёю зраўняцца
Ня ў сілах ні сьпека, ні холад,
А шлях мой бяз рыцьваў і плоту,—
Бо Голад я, Голад!

Іду. Прада мной зазірае
Жывым сьмерць галодная ў вочы
І косе ў рад, не разьбірае—
Ў дні белыя, ў чорныя ночы.
Ці слаб хто, ці дужы, як волат,—
Груган яго косьці зьбірае,—
Бо Голад я, Голад!

Іду. А за мной сьледам—лазам
Паўзуць зьніштажэньні, руіны.
Я—мору тварэц бязупынны,
Я—сейбіт бязьмежнай заразы,
Мой скіпетр—лядзянячы молат,
Ім рабству дыхтую ўказы,—
Бо Голад я, Голад!

Пад чорным маім уладаньнем
Сіроцтва гне корна калені,
І ўдоўства галосіць літаньнем
На голым магільным каменьні.
Мне гымны складае вякоў лад—
Мне, сытаму людаў кананьнем,—
Бо Голад я, Голад!

(„Безназоўнае“) **Янка Купала.**

Важнейшыя здарэньні.

У Польшчы.

„Мытная вайна“ між Нямеччынай і Польшчай.

Нямецкі ўрад паведаміў вугальныя фірмы, што з 1-га ліпня ня будзе больш выдавацца дазвол на ўвоз вугальля з Польшчы.

Гэтым страшэнна павялічыцца безрабоцьце ў Польшчы.

„Robotnik“ аблічае, што ня менш, як 30.000 работнікаў будуть выкінуты на вуліцу, пакуль польскі ўрад здалее „прыняць меры“ і „вышукае новыя рынкі“ для польскаге вугальля.

Польскі ўрад таксама рыхтуецца да вайны: мае забараніць увоз цэлага раду тавараў з Нямеччыны.

Трэба спадзявацца ўзросту дарагоўлі і на гэтыя тавары, і наагул, — бо ўвоз і вываз Польшчы больш як на палсву зьвязаны з Нямеччынай.

Лістам да газ. „Kur. Poranny“ ён заяўляе аб сваіх правох і шукае, з кім у Польшчы завязаць зносіны...—Szczęść Boze!..

„Рада ваеннай прамысловасьці“.

На 23/VI ваенны міністар Польшчы склікаў новастворанную „Раду ваеннай прамысловасьці“.

Нешта падобнае было і ў Расеі, але... у часе вайны!..

У „крэсавай сэкцыі“.

„Robotnik“ абураецца на ўрад, які фальшыва інфармуе прэсу аб згодзе пэпэсаўца Ляв. Васілеўскага заняць „мейсца Тугутта“ ў „крэсавай сэкцыі“.

„Robotnik“ піша катэгарычна, што „таварыш Лявон“ адмовіўся; браты Грабскія таксама рашуча заяўляюць, што ня толькі згадзіўся, але ўжо і назначаны.

Цікава, хто-ж кажа, ці ўрэшце скажа... праўду, тую „праўду ў палітыцы“, аб якой да так гучна ўздыхаў толькі што „Клюб Працы“.

Новы ахвотнік на „польскі трон“.

У сувязі з акцыяй польскіх манархістаў, якія шукаюць „законнага польскага караля“ і высунулі нейкага францускага „прынца“, аб‘явіўся новы прэтэндэнт — быццам запраўдны патомак польскага караля Яна Сабескага—нейкі граф Пудэр.

Заграніцай.

Манэвры ў часе манэрваў.

У часе манэвраў англійскага флёту ў Балтыцкім моры Радавы ўрад загадаў зрабіць вялікія манэвры войскаў Петраградскага Вокругу—пад Петраградам.

Француская нота Нямеччыне—у справе „пакту бясьпечнасьці“.

Брыян нарэшце выслаў ноту Нямецкаму ўраду, у якой вельмі ветліва просіць, каб той зусім ясна выказаўся па цэламу раду зьвязаных з яго прапазіцыяй пытаньняў. Адначасна нота выясьняе становішча францускага ўраду, які дамагаецца, каб новы пакт ні ў чым не нарушаў ужо істнуючых Трактатаў і абавязкаў Францыі перад яе саюзьнікамі. Але, відаць, гэта — толькі „разгавор“, бо немцы ня згодзяцца на гэта.

Нямецкі ўрад, атрымаўшы ноту, заявіў, пакуль што, што будзе яе разглядаць... шмат часу. Трэба-ж пачакаць, пакуль Францыя „памягчэе“ яшчэ ад марокскага жару...

„Чэхія і Польшча здаволены“.

Найвялікшая француская газэта „Le Temps“ піша: „нашы прыяцелі—чэхі і палякі праз увесь час перагавораў мелі да нас поўнае даверые і вельмі здаволены „пактам бясьпечнасьці“ (гарантуючым толькі Францыю—*Рэд*...) паны Бэнэш і Скшыньскі прызналі, што Францыя зрабіла... усё, што магла“ (на што згадзілася Англія).

Няведама толькі, за што „Gaz. Warsz.“ называе паноў Чэмбэрлена і Брыяна — „бандытамі“ і іншымі пекнымі славамі (гл. артык. п. Сьвентоховскага).

Англійскія калёніі—процi „пакту“.

Кансэрватыўная прэса ў англійскіх дамініях і калёніях (заморскіх краінах) рэзка высказываецца процi ўсялякіх „пактаў бясьпечнасьці“. Брытанская імпэрыя—сусьветная каляніяльная дзяржава і не павінна ўцягівацца ў рызыку вайны, мяшаючыся да „мясцовых эўрапэйскіх справаў“.

Англія „разброіваецца“.

Англійскі ўрад падаў у парлямант праект будовы 10 новых быстраходных крэйсэраў.

Балтыцкая канфэрэнцыя.

У пачатку ліпня ў Рызе мае адбыцца канфэрэнцыя балтыцкіх дзяржаў—Літвы, Латвіі і Эстоніі — у справах узаемнага супрацоўніцтва.

Упадак ліры.

У Італіі зрабіў паніку неспадзяваны ўпадак на біржы ліры (дзяржаўная манэтная адзінка, як злоты ў Польшчы). Адны тлумачаць зьявішча націскам Англіі, каб змусіць Італію да падпісаньня „пакту бясьпечнасьці“, бо толькі-што Мусоліні заявіў, што „сам выбяра час, калі падпіша „пакт“. Другія кажуць, што гэта — нармальны рэзультат „добрага гаспадараваньня“ фашыстаў у Краі.

„Будзе вялікі пераварот“.

На апошнім паседжаньні Інтэрнацыяналу Зіноўеў заявіў, што на Усходзе і ў Індыі трэба чакаць вялікіх здарэньняў. Падзеі ў Марокко і ў Кітаі толькі ўступленьне да запраўднай опэры—у вялікім маштабе.

Арышт ксяндза-беларуса.

Ня гледзячы на тое, што ўсе даносы абшарнікаў на ксяндза Гадлеўскага, які ўвёў у Жодзішках беларускія казаньні, заўсёды аказваліся ілжывымі, сьледчы судзьдзя ў Сьвіры 22 гэтага чэрвеня заарыштаваў яго і згаджаўся звольніць пад залог ажно ў ліку 5.000 зл., якіх ніхто за яго залажыць ня мог.

„Słowo“ з трыумфам паведамляе, што назаўтрае кс. Гадлеўскага перавезьлі ў Вільню на Лукішкі.

„Рэвалюцыя ў мове“ на мусульманскім Усходзе.

Бальшавікі ў інтарэсах агітацыі перад усім — рашылі зрабіць вялікую спробу замяніць, „сьвяты“ арабскі альфавіт, якім пісаны Каран і ўся духоўная літэратура ўсходніх мусульман,—нашым эўрапэйскім шрыфтам. Гэтай справай, прабіваючай ход да душы ўсяго мусульманскага ўсходу, цікавіўся яшчэ Ленін, заявіўшы, што гэткі крок быў-бы найвялікшай рэвалюцыяй на ўсім Усходзе. Усё мусульманскае духавенства, зразумела, выступае процi гэтага, але бальшавікі вядуць акцыю праз рэвалюцыйна настроеную моладзь. На Каўказе сярод туркаў ужо паявіўся Каран, выданы расейскім альфавітам.

Памёр—правадыр індыйскіх незалежнікаў Дас.

Англіі шанцуе: Памёр адзін з самых заядлых ворагаў Англійскага панаваньня над індускімі народамі—правадыр партыі незалежнікаў—Дас, які, як больш актыўны барацьбіт, адсунуў даўнейшага правадыра „таўстоўца“—Гандi.

У Кітаі.

Першая перамога кітайскага народу.

Дзяржавы, слаўшыя процi Кітаю крэйсэры з войскамі, б‘юць адбой. Кітайскі народ атрымаў першую, яшчэ дробную перамогу над імпэрыялістамі, апанаваўшымі яго край, а перад усім над найбольш ненавіснымі яму англійцамі і японцамі.

Відаць, пад націскам Амэрыкі, паслы саюзных дзяржаў паведамілі кітайскі ўрад, што іх урады прапануюць склікаць канфэрэнцыю—дзеля абгавору стварыўшагася палажэньня.

З свайго боку паслы вызначылі ад сябе камісію, зложаную з 3-х прадстаўнікоў дзяржаў, процi якіх не скіравана (?) варожая акцыя кітайскага народу: Амэрыкі, Францыі і Італіі (Англія і Японія выключаны!). Гэтая камісія разам з прадстаўнікамі кітайскага ўраду і займецца разглядам высокіх (!) трэбаваньняў Кітаю.

Гэтая камісія ўжо зьвярнулася да кітайскага ўраду з заявай, што гатова да перагавораў аб „рэарганізацыі канцэсіяў у Шанхаі“. Якая павінна быць — на кітайскі пагляд—гэтая „рэарганізацыя, — найтрафней казаў у ведамым нашым чытачом артыкуле, — Троцкі.

Кітайскі ўрад і забастоўка.

Кітайскі ўрад зусім адкрыта падтрымлівае маральна і матар‘яльна бастуючых работнікаў, не баючыся грозных яшчэ нядаўна дзяржаў. У гэтым — вялікая перамога маладой кітайскай інтэлігенцыі, якая ў саюзе з работнікамі сталася рашучай сілай у Кітаі. Міністар чыгункі выдаў загад, каб усе служачыя адлічалі на карысьць бастуючых частку свайго заработку. Забастоўка перакінулася і на ўсе караблі, дзе толькі ёсьць кітайскія работнікі.

Найбольш—процi англійцаў.

Антыанглійскі рух у Кітаі пашыраецца і паглыбляецца ўсё больш. Уся кітайская прэса поўна варожых, заклікаючых да рашучых крокаў процi англійцаў артыкулаў і адозваў. Англійцы, дзе можна, арганізуюць самаабарону, а — пераважна ўцякаюць на свае караблі.

Англійскія газэты бачаць ува ўсім гэтым „нейкую ўкрытую руку“.

„Безназоўнае“.

(*Зборнік вершаў Янкі Купалы*).

Двадцатыя ўгодкі сваей паэтыцкай творчасьці, якія прыпадаюць на сёлетні год, адзначыў Купала выпускам у сьвет новага зборніку вершаў пад загалоўкам „Безназоўнае“ (Менск, Дзяржаўнае Выдавецтва Беларусі, 1925).

Паскольку ранейшыя назовы зборнікаў твораў Купалы мелі кожнаму зразумелыя назовы: „Жалейка“, „Гусьляр“, „Шляхам Жыцьця“, „Спадчына“,—пастольку апошні назоў вельмі мала гаворыць аб тым, што знойдзем, расчыніўшы хараша надрукаваны томік найнавейшых вершаў нашага юбіляра. І трэба думаць, што Купале трудна было знайсьці такі назоў, які выявіў-бы вельмі зложны працэс, каторы за апошнія гады адбываецца ў ягонай душы і знаходзе сваё выяўленьне ў найнавейшых вершах Купалы.

Купала перад усім—сын Зямлі, які гэтак вырас духова па-над акружаючую яго масу, што думкай абняў ня толькі сваю ўбогую вёску, але і ўвесь народ—усю беларускую нацыю. Не дарма-ж ён лічыцца нацыянальным песьняром—прарокам, які вядзе беларускую масу да духовага і матэрыяльнага вызваленьня. Але пад той час, як у аснове яго ідэалёгіі раней ляжала ўсё-ж такі ідэалёгія сялянская,—цяпер, у сувязі з пяршынствам беларускага работніка ў будаваньні вольнае Бацькаўшчыны, у Купалы пачынаюць гучэць новыя матывы і тоны—**пралетарскія**. І мо‘ нідзе ў жыцьці няма такое цеснае „смычкі“ між ідэалёгіяй селяніна і работніка, як у гэтым новым зборніку Купалы, для якога аўтар не знайшоў адпаведнага назову.

Хаця Купала ўжо ў сваей вершаванай паэме „Сон на кургане“ зачапляе злыбеды работніцкага жыцьця, але толькі тут—у новым зборніку — ён пачынае гаварыць языком работніка. Вось уступны верш у „Безназоўным“:

... О так! Я—пролетар!
Яшчэ учорах раб пакутны—
Сягоньня я зямлі ўладар
І над царамі цар магутны!

Мне бацькаўшчынай цэлы сьвет,
Ад родных ніў я адвярнуўся....
Адно... ня збыў яшчэ ўсіх бед:
Мне сьняцца сны аб Беларусі!

Вось, як рашуча, адварачваецца Купала ад старое сялянскае ідэалёгіі! Але і „сусьветнае грамадзянства“ яго йшчэ няпоўнае: Купала перайма ецца новай для яго пралетарскай ідэалёгіяй, адварачваецца ад родных ніў, але пры ўсім сваім інтэрнацыяналізьме ня можа пазбыцца таго, што становіць істоту ягонае душы: ня можа пазбыцца любві да сваей Бацькаўшчыны, ня можа пазбыцца „сноў аб Беларусі“.

Купала апынуўся на росстані: з аднаго боку ўсім сваім цяжарам яго ўдзержывае вёска з яе асаблівым сьветапаглядам, з другога — захоплівае размах і сіла работніцкага руху. А побач з гэтым ідзе барацьба—ці мо‘ шуканьне нейкага кампрамісу, які пагадзіў-бы яго гарачую любоў да Беларусі з космополітычнычнай ідэалёгіяй пралетарыя.

Хіба гэтым і тлумачыцца выбар назову зборніку. Дый зьмешчаны ў ім верш „Безназоўнае“ толькі пацьвярджае нашу дагадку аб тэй ідэйнай эвалюцыі, якую перажывае сяньня Янка Купала.

Ня будзем тут затрымлівацца над паасобнымі вершамі Купалы. Яны—непараўнаныя па свайму хараству і сіле—і тады, калі паэт дае цудоўны абраз ляснога возера (асабліва пекная тут рытміка пры рыфмаваных толькі другіх радкох!), — і тады, як апісвае далёкі Крым, што даў гэтулькі патхненьня некалі Адаму Міцкевічу, — і тады, як на трывогу б‘ець у званы... Купала—мастак слова—выявіў сябе тут у-ва ўсей сваей велічы.

На жаль, далёка ня ўвесь зборнік Купалы складаецца з новых рэчаў. Блізу палова — рэчы ўжо друкаваныя, як, да прыкладу, „На папасе“ (гл. „Шляхам Жыцьця“), „Хаўтурны марш“ з Цейскага (зборнік „Наша Ніва“ 1920 г.) і інш. Ёсьць і перапевы старых матытаў, як „Адшчапенцам (Заходнім)“, вельмі нагадуючыя аналягічныя вершы ў зборніку „Шляхам Жыцьця“.

Усё-ж такі „Безназоўнае“ — прынамся новая частка яго—гэта йшчэ адзін цэнны ўклад у нашу літэратуру, гэта—новы крок наперад да сфармуляваньня нашае адраджэнскае ідэалёгіі, а разам і мастацкі ўзор для нашае паэтыцкае моладзі.

Ант. Навіна.

ХРОНІКА.

Дамаганьне выдачы дэп. Рагулі і Галавача. 18-га траўня на паседжаньні Сойму Маршалак заявіў, што ад пракуратуры паступіла дамаганьне выдачы суду паслоў Рагулі і Галавача, вінавачаных паводле 102 артыкулу Карнага Кодэксу.

З кааперацыйнага жыцьця. Пасьля таго, як польскі саюз кааператываў „Spolem" аканчальна праглынуў самастойныя датуль Віленскі Саюз Кааператываў, варшаўскія заправілы пачалі вясьці тут тую самую палітыку, якую некалі вёў у нашым краю царскі ўрад: працаўнікоў-беларусаў пераkідаюць у чыста польскія ваяводзтвы, а да нас насылаюць людзей, якія ні слова не разумеюць пабеларуску. Гэтак выехаў недзе ў Польшчу галоўны вінавайца пагібелі нашага самастойнага Саюзу, п. Будзька. А надовячы ў аднэй з тутэйшых кааператываў нова-прысланы з Варшавы інструктар вёў гутаркі з працаўнікамі — цераз перакладчыка!

Як і прадбачылі ўжо даўно беларускія газэты, усе працаўнікі Віленскае Цэнтралі пасьля злучэньня з „Spolem" былі звольнены са службы. Але-ткі знайшоўся адзін, які гэтага не шкадаваў: гэта — пан Турскі, польскі „паступовец", які найбольш пастараўся дзеля зьніштажэньня нашага Саюзу і, адыходзячы, сказаў: я здаволены, што прынялся спогу задачу...

Беларускія курсы для вучыцялёў. 10 чэрвеня г. г. Кураторыум, па загаду Міністэрства Асьветы, адчыніла ў Вільні Беларускія Вучыцельскія курсы. Лекцыі на Курсах слухае каля 40 чалавек—вучыцялёў пачатковых школаў. Кіраўнік курсаў доктар Пізлы, вучыцель Віленскай Дзяржаўнай Вуч. Сэмінарыі. — Гісторыю і геаграфію выкладае праф. Вежынскій, мову беларускую п. З. Абрамовіч—вучыцель Віленск. Дзяржаўных. вуч. Сэмінарыяў.

Вось дык шчасьце: аж... 40 палякоў навучацца чытаць пабеларуску.

„Сялянская Воля". Орган польскае кулацкае партыі „пястоўцаў" „Сял. Воля", выдаваны вядомым дэфэнзыўным дзеячом Цаўлоўскім, выпусьціў другі ўжо нумар, у якім выразна гаворыць, што беларусы ня маюць ніякіх культурна-нацыянальных патрэб, а толькі—эканамічныя.

Акурат тое, што заўсёды казаў і кажа польскі ўрад!

Паміж іншым, нейкі Дрозд друкуе пісьмо ў рэдакцыю з заклікам да ўсіх палякуючых беларусаў, каб злучыліся ў вадно, кажучы гэтак:

„Трэба кінуць амбіцыі—аб'яднацца ўсім, і тады гэткая арганізацыя і **фінансава** будзе стаяць мацней, бо **няпраўда разам можа стварыць нешта трывалае**".

Ясна, што ўсім гэтым панам ідзе перад усім аб **фінансы**,—і дзякуй гэнаму Драздў, што справядліва назваў работу сваіх сяброў — здраднікаў **няпраўдай!** Ведама-ж, толькі на юдавых срыбніках і можа дзяржацца няпраўда...

Забойства паліцэйскага „канфідэнта". Надовячы дарагным судом у Докшыцах, Вялейскага пав., засуджаны на сьмерць ляснік Раманоўскі, які забіў паліцэйскага „канфідэнта" (шпіга) Кузьму Рабцэвіча. Прыгавор споўнены безадкладна.

Камуністычныя праклямацыі. 19 чэрвеня паліцыя на Шпітальнай вул. ў Вільні знайшла наранціцы парасксіданыя камуністычныя адозвы ў беларускай мове.

Салдацкія „гульні". У Вільні, пад вокам „грознага начальства", робіцца заправду непадобныя да веры рэчы.

Як піша „Kur. Wil.", два жаўнеры — сапёры, Сэрголь і Гаух, 18 гэтага чэрвеня тапілі ў Вяльлі нейкую даяўчыну Таню Апанасевіч,—аднак, яе ўратавалі мальнікі параходу.

Што-ж творыцца здалёк ад вока вайсковае ўлады?

Паліцыянт-злодзей. Тая-ж газэта наказуе, што 16 г. чэрвеня пастарункавы дзяржаўнае паліцыі ў Варапаеве, Вапітаж, украў 180 злотых казённых грошы і 160 зл. прыватных, ды ўцёк нет ведама куды.

Карэспандэнцыі.

(*Вёска Есьманаўцы, Гарадокскае воласьці, Вялейскага павету*).

Ад часу скасаваньня прыгону, вёска наша Есьманаўцы была надзелена з маёнтку Германішкі пасьбішчам у урочышчу „Палянка" і у праціну усяго часу аж да сёлетняга году бясспорна карысталася з гэнага пасьбішча.

Вёска Есьманаўцы другога пасьбішча ня мае, а пры малазямельнасьці нашай гэнае урочышча было адзінай падмогай і ратункам у нашым трудным жыцьці. І так жылі мы спакойна да сёлетняга году. Бывала зьбяромся дзе-колечы на прызьбе, пабядуем, пагаруем, што трудна нам жыць, дый разойдземся, а на заўтрае ўзноў гонім свае кароўкі пасьвіць на сваю „Палянку".

Але-ж у сёлетнім гаду навалілася на нас ліха. Майсцовы пан Грушвіцкі, уласьнік маёнтку Германішкі, відаць, пазавідаваў нам і, карыстаючыся, што наша пасьбішча адным бокам граніччыць з яго дваром, вышаў сёлетняй вясной з парабкамі і плугамі на нашу „Палянку" і заараў часьць яе. Пашлі на поле дый кажам пану, што ён ня мае права араць, дык ні туды тое... крык, гвалт, вы такія сякія... бальшавікі... самавольнікі і г. д., аж пена з рота валіць. Паглядзелі мы, паглядзелі... ды пашлі дамоў, цярэбячы патыліцы.

Але-ж ня скончылася наша бяда на гэтым. 26 траўня с. г., як хадзіла наша скаціна па гэнай „Палянцы", раптам зьявілася конная паліцыя, якая стаіць у вёсцы Караблі тае-ж воласьці; акружылі нашу скаціну і пастушкоў і паднялі крык гам. Мы туды цэлай вёскай. „А, паночкі, што вы робіце"—просім паліцыянтаў, каб не рабілі ліха. Дык дзе там. Паліцыянты лятаюць па полі за скацінай і за намі з шаблямі на гала, калі толькі хто з сялян адазвецца, дык зараз табе паліцыянт махае шабляй каля носу. Дзякаваць Богу, нікога не засеклі, хаця-ж гразілі, што „усіх вас бальшавікоў пераржэм". Тых з сялян, хто быў сьмялейшы, дык паліцыя арыштавала (трох чалавек) і аж тры дні цягалі іх з пастарунку на пастарунак, вымушаючы ў іх, каб сказалі тое, чаго ня было. Цягалі, вадзілі нашых сяброў, аж урэшце трапілі яны да Судзьдзі Сьледчага ў Маладэчне.

Прачытаў увесь матэр'ял, што даставілі яму паліцыянты, пагутарыў з імі і тут жаднае апоры ўладзе няма, як няма тут і самаволі, звольніў іх, дакаваць яму, а то з сабой мала ўзялі харчоў, дык каб прышлося быць ім яшчэ далей, дык прышлося-б ім без хлеба.

Але вернемся назад. У той-жа дзень гэныя паны ў паліцэйскіх мундзірах перапісалі скаціну і зрабілі пратакол, што нібы то мы самавольна сасьвілі панскую сенажаць, — а пасьля гэтага Камісар Паліцыі строга на строга прыказаў, каб мы ня сьмелі паказывацца на гэную нашую Палянку.

Прышлі дамоў, радзімся, гэманім, бядуем, але рады няма. Думаем, што ёсьць-жа ў Польскай Рэспубліцы Суд, дык яны разьберуць нашую справу, што паліцыя ня мае права сама нас судзіць, ды адбіраць нашу пасьбу і аддаваць яе другому.

На ўсякі выпадак напісалі аб усім Дэлегату Польскага Ураду ў Вільні пану Рачкевічу, просячы яго інтэрвэнцыі, каб ён раставумачыў паліцыі і пану Грушвіцкаму, дзе і на што можна ўжываць паліцыю, бо-ж паліцыя, здаецца, павінна роўна бараніць, як пана Грушвіцкага так і нас, бо і мы амаль не кожны тыдзень плацім падаткі дый яшчэ пэўне больш чым пан Грушвіцкі.

Прасілі пана Дэлегата, каб ён і паліцыі напомніў аб яе абвязках, але пэўна трудна нам бедным людзем лепшага спадзявацца ад усяго гэтага, бо дзе-ж будзе мець час Дэлегат, каб падумаць а нашай крыўдзе, хаця-ж раілі людзі, што ён хоць і з паноў, але чалавек справядлівы. Пажывем—убачым.

Трудна нам прыходзіцца, бо ня маем дзе выгнаць сваю скаціну, хоць прадавай апошнюю кароўку.

Прышлося завясьці аж два суды, адзін у міравога судзьдзі ў Красным, а другі ў Віленскім Акружным Судзе. Будзем чакаць справядлівасьці ад Польскіх Судоў. **Есьманавец.**

Атрута і школа.

(*З Косаўшчыны*).

Народная прыказка, характэрызуючы пэўную пароду людзей, кажа, „Як-бы не зрабіў, абы не палюдзку". Так і нашы „паны палажэньня". Як-бы там ні было, але абы не здаволіць народных просьбаў, абы ня ісьці на спатканьне народу, здабываючы гэтым прыхільнасьць яго да сябе.

Колькі не дамагаліся нашыя вёскі роднае беларускае школы—усё без карысьці,—школы, як ня было, так і няма. Так бясплодныімі засталіся просьбы вёсак: Бусяж, Сакаўцы, Галынка, Галік, Грыўда, Булла, Харошча, Падстарынь, Яглевічы, Квасевічы, Пескі, Любішчыцы, Сенькевічы і др. Не даюць школы, бо паны ведаюць, што толькі родная школа прынясе карысьць і веду дзіцяці, толькі яна можа кінуць прамень сьвятла у родную вёску.

На просьбу в. Квасевічы аб беларускай школе—далі польскую, каб ніякай карысьці ня мела дзіця, каб палянізаваць яго. І вучыцеля, ведама-ж, далі паляка.

Якія гэта ў нас вучыцялі, ведама, хіба што кожнаму, гэта найгоршыя элемэнты, выкіданыя з Галіцыі, або Пазнані, або ўрэшце дагенэраты і выракі беларусы, якія лічаць сябе за палякоў. Такая і карысьць з гэтае школы, і гэтак лічацца з ею сяляне.

Гэтак нясуць нам „паны палажэньня" культуру. Гэтая культура праяўляецца яшчэ ў аднэй галіне: гэта ў шырэньні карчмаў і манапаляў. Хоць і невялікае нашае места Косаў, а адчынілі там аж 5 манапаляў і 6-ты клюб афіцэрскі, дзе таксама прадаюць гарэлку, гэтак спайваюць народ.

Дык, браты—Беларусы, ня пійма гэтай атруты, бо ад гэтага нам-жа крыўда матэр'яльная і маральная. Паном выгадна, каб мы сьпіваліся і ня бачылі тэй крыўды і няпраўды, якая ўсюды навокал нас.

За тыя грошы, якія вёска прапівае ў працяту году, можна ня толькі акуратна выпісваць сабе родную газэту, з якой можна даведацца, як змагацца за свае правы, — але сьмела можна ўтрымаць прыватную родную беларускую школу. А за гэта вам будуць удзячны перад усім вашы-ж родныя дзеці, якія не навучацца піць, дый і сьвятло праз школу спазнаюць.

І гэта маральны абавязак кожнага бацькі: **замест гарэлкі—атруты—школа!..**

А „такая прынука, як школа й навука, ці-ж можа нам сіл не дадаць" ў нашай нацыянальна-сацыяльнай барацьбе? **Дзядзька—цьвярозы.**

Разьбіваньне еднасьці.

(*З Дзісеншчыны*).

Усялякія саюзы і таварыствы ў нашай старонцы як грыбы пасьля дажджу, растуць.

Толькі, ведама, усе яны польскія (бо на беларускія не дазваляюць), якія, апрача шкоды, нічога нашаму брату не нясуць.

Гэтымі днямі ў нас у м. Празароках з ініцыятывы кс. Габшэвіча паўстала новае „таварыства распаўсюджваньня каталіцызму".

Мэта яго ясная—езуіцкая. Але гэта — хай сабе! Нас другое тут абходзіць. Пачнецца ганьба і лаянка праваслаўных, пачнецца цкаваньне каталікоў на праваслаўных,—толькі розных па рэлігіі. Пачнецца сеяньне нязгоды паміж мужам і жонкай і дзяцьмі, бо ў аднэй дружыне бываюць рознае рэлігіі.

І гэтым ужо кс. Габшэвіч займаецца на кожным сваім казаньні. На гэтае, здаецца, яго і выпісалі з Дзісны.

І гэта нібы мае йсьці разам з „супакоеньнем" Крэсаў.

Дык, браты—Беларусы, памятайма, што мы, як праваслаўныя, так і каталікі,—дзеці аднае маткі, аднаго народу, у здабываньні сваіх правоў, як нацыянальных, так і сацыяльных,—мусімо ісьці разам, бо ў еднасьці сіла!.. І гэтае добра разумеюць арганізатары падобных таварыстваў, якія хочуць разьбіць нас, хочуць зацьміць нам вочы, — хочуць адцягнуць нашую ўвагу ў другі бок. А галоўнае нашае пытаньне — гэта пытаньне сацыяльна-нацыянальнае, але не рэлігійнае.

Дык разам, браты, разам!.. **Зязюля.**

Беларусы у Латвіі.

„Голас Беларуса".

У Рызе пад рэдакцыяй К. Езавітава пачала выходзіць беларуская газэта „Голас Беларуса". Трэба думаць, што газэта будзе працаваць у кірунку падгатоўкі латвійскіх беларусаў да выбарнае кампаніі ў Сойм, каб правяісьці туды сваіх дэпутатаў.

Як відаць з газэты, беларускія культурныя ўстановы ў Латвіі пачалі клапаціцца, каб вызваліць культурных работнікаў грам. Красноўскі, Якубецкі і Мядзёлка-Грыб, якіх суд нядаўна апраўдаў ад узьведзеных на іх абвінавачаньняў, ды якіх латвійскі ўрад пастанавіў выслаць з Латвіі. Былі тамака пакінены і каб ім вярнулі іх ранейшыя становішчы ў беларускай гімназіі і пачатковых школах. Як ведама, грам. Красноўскі зьяўляецца тварцом беларускае гімназіі ў Дзьвінску.

Радавы консул—беларус.

Радавы ўрад—у замен за дапушчэньне латвійскага консула ў Віцебску, адкрывае радавае консульства ў Дзьвінску. На становішча консула назначаны адзін з камуністычных дзеячоў-беларусаў.

Беларусы у Чэхаславакіі.

Культурнае пачынаньне.

У Празе заснавалася Беларускае (Крывіцкае) Культурнае Т-ва ім. Д-ра Францішка Скарыны.

Таварыства паўстала з мэтай чыста культурна-навуковае працы дзеля адраджэньня роднае культуры. Гэта—арганізацыя зусім апалітычная і беспартыйная: тутака ўваходзяць людзі самых розанародных палітычных паглядаў. У сучасны мамэнт яно мае 45 сяброў. Прэзыдыум складаюць: М. Ільляшэвіч, Я. Станкевіч, С. Ган, Т. Грыб, В. Лаўскі, А. Орса, А. Дыліс, М. Каберац.

Рэдактар-Выдавец: **М. Гэрмановіч.**

Друкарня **Н. Левін і Сын**, Вільня, Нямецкая 22.